

bi govorili o Horvatih ruskega letopisa vzhodno od Karpatov, ki so se prevleli v Maloruse (110 in 126). Konstantinova srbska domovina Bela Srbija je ležala v deželi Boiki, ne vem pa, ali smemo vzhlti na sedanje Maloruse. Bojke v vzhodnih Karpatih (106).

Nisem mislil podati v svojem poročilu pregled vsega izredno bogatega gradiva dela prof. Čekanovskega. Navedeni primeri naj zadostujejo samo za predstavo o njegovem širokem obzorju in pogumni sintezi doslej ločenih vprašanj. Knjiga je razveseljav dokaz razmaha poljske antropološke znanosti. Seveda ne nudi končnega odgovora na številna težka vprašanja: etimološka in dr. — zato pa budi posvod misel.

Knjiga je opremljena s 37 črteži, 5 skrižalkami poleg teksta in 2 v prilogi. Ima tudi dober seznam virov ter osebni in predmetni abecedni seznam, ustreza tedaj vsem zunanjim zahtevam. Žalibog je ostal avtor nepričakovano zvest dosedanji slabi tradiciji pri pisavi jugoslovanskih zemljepisnih imen. Tako čitamo: Durazzo — 101, otok Veglia — 102, reka Isonzo — 104.

Dr. N. Preobraženski.

E. Schneeweis, Die Weihnachtsbräuche der Serbokroaten. Mit einer Figurentafel und einer Karte. (= Ergänzungsband XV zur Wiener Zeitschrift für Volkskunde.) Wien, Verlag des Vereines für Volkskunde, 1925. — (VIII. und 232 S.)

Knjiga, o kateri mi je izpregovoriti, je zanimiv, da ne rečem neobičen pojav, ker predstavlja prvo večjo razpravo, ki nam nudi pregled nad celokupnim kompleksom božičnih običajev in navad pri Srbohrvatih. Zanimiv in neobičen posebno zato, ker je delo prišlo med svet po prizadevnosti

dunajskega društva za narodopisje in — seve — v nemščini. Kakor je izvedel omikani svet, kakšne bisere hrani zakladnica srbske narodne pesmi, se le po nemških prevodih Tereze Albertine Louise v. Jakob (— Talvj; pozneje poročene Robinson), tako se seznanja sedaj, sto let pozneje, po nemški knjigi s častitljivimi narodnimi običaji. Ne, da bi Srbohrvati ne imeli i svojih poročil, popisov, preiskav, itd.; a vse to je raztreseno po mnogoterih publikacijah in celo po dnevnikih, posamezne razprave so lokalno omejene in ne nudijo vselej potrebnih stikov med seboj.

Vsebina knjige je razdeljena tako: Za naslovnim listom tablica, kažoča na prvi strani podiranje drevesa za badnjak, na drugi polaženika v veži. Sledi (str. III.) spremna beseda, ki jo je napisal prof. dr. M. Haberlandt: jedrovito, znanstveno, ki imenuje delo Sch.ovo »...wichtigen und problemreichen Ausschnitt des serbokroatischen Volksbrauchtums«; popisani običaji utegnejo postati važni za raziskavanje evropskih božičnih navad.

Predgovor pisatelj (str. IV.) poroča o virih, iz katerih je zajemal, in o možeh, ki so mu bili na roko pri delu. Sledijo okrajšave naslovov one pomožne literature, ki se pogosteje navaja (str. V.—VII.) in razpredelitev vsebine (str. VIII.). — Razprava sama polni str. 1.—218. — Sledi še kazalo besed in stvari (str. 219.—232.) in dva seznama popravkov; vso knjigo zaključuje zemljevid naše kraljevine.

I. Koledar božične dobe. V tem oddelku se peča z običaji adventa, dvanaajsterih noči (volčjih noči, Rahnächte, srb. nekršteni dani), z »badnjakom«; dalje z božičnim ognjem, božično slamo, božičnim drevescem, b. ježem, b. jedjo in pijačo, testotvorbami (Gebildbrote), b. svečo,

»mirbožanjem«, češčenjem vode, s požarženikom, z b. poseti, z dobo od božiča do novega leta, novoletnim dnevom in praznikom sv. Treh kraljev. Posebej omenja razne čarovnije, kakor: odvrtačni čar, blagoslovljeni čar itd., potem pa tudi omejitve in prepovedi gotovih del in navad, sprevođe, božične igre in pesmi. Omenja tudi, kakšno vlogo ima božič v pregovoru.

II. del obsega izvajanja o postanku in o tolmačenju teh običajev, o poganskih in krščanskih, pa tudi sosednjih vplivov. Dočim je prvi del pretežno deskriptivnega značaja, je drugi natrpan zgodovinskih vprašanj in problemov, ki nudijo gradivo za znanstveno delo še na več dob.

Dobra stran te knjige je vsekakor, da je Sch. zbral večidel dejstvenega gradiva in je je razvrstil kronološko po koledarju ter obravnaval i priprave za božične praznike i običaje o praznikih samih. S tem je izrazil poročila domačih, t. j. srbskih in hrvaških etnografov, folkloristov in pisateljev, ki poročajo — posebno v posebnostih — navadno za posamezna okrožja, in jih združil v celoto. Prednost v zamisli dela je tudi, da je pristegnil — primerjaje — še drugorodne poročevalce: Angleže, Čehe, Fince, Francoze, Grke, Italijane, Madžare, Nemce, Poljake, Rimljane, Romune, Ruse; celo na slovensko slovstvo ni popolnoma pozabil. Tudi to mu je šteti v dobro, da ne poroča samo dejanskih odnošajev, ampak skuša deloma tudi dognati, kako so nastali nekateri običaji, kakšne so vzročne zveze in namere izvestnih pojavov ter kako jih ljudstvo tolmači, a kako pisatelji. — Suha dejstva in njihovo bistvo si prizadeva, da loči od čarovnije in praznoverja, ki jih obdaja.

Vendar so ostale še nekatere vrzeli in nejasnosti, ki jih je treba omejit. Tako n. pr. se je težavno ubraniti — mestoma vsaj — čuta, da gospod pisatelj ni popolnoma prodril v skrivnosti srbščine, dasi je nedvomno, da jo govori gladko. Tako prevaja — da navedem en primer — str. 1. kmečki pregovor: »Sveti Mrata — sneg za vrata« tako: »Zu Sv. Mrata liegt Schnee hinter der Tür«; pravilneje bi se glasil prevod: »Der heil. Martin — (bringt) Schnee vor die Türe«; kajti sneg zapade vedno zunaj hiše. — Božična slama (str. 96) ima svojo čudotvorno moč nedvomno pod domnevo, da je ležalo na njej božje dehte, oz. da se postelje ž njo božičku. — Vejica od dreves in vejevja ob cesti, koder gre o Telovem sprevod, ima svojo moč od blagoslova, ki je ostal na njej od mimoidočega svetotajstva (str. 101.). Kako so si tolmačili čar zelenja drugi narodi in časi, je preiskovati od slučaja do slučaja in ugotoviti izpremembe. —

Obravnavajoč badnjak (str. 17 in 28) omenja Sch. tudi Slovence (str. 174.) in pravi, da so ga tudi oni sežigali pod imenom »božič« še ok. leta 1850., a ta običaj je danes zatrt ali pozabljen. To je deloma res; imamo pa poročila, da je bila še l. 1885. v Pazinu splošno znana navada, paliti glavno (glavnjo, cok ali čok), kar je istovetno s pojmom »badnjak«. Tudi v Vipavi in na Krasu so postopali kmetje tako (Navratil, LMS 1885, str. 161). — Pišoč o obhodih in pesmih, navaja koledniško pesem in prevaja predzadnji stih: »za kalpakom, koledo, kita zdravca, koledo« tako: »An dem Hut ein Strauß Zdravac« (str. 151). Iz tega sledi, da mu je nejasno, kaj pomenja beseda »zdravac«; inče bi jo bil prevedel z »Bruchkraut« ali »Sanikel« (slov. kilovnik, botan. *sanicula* euro-

paea L.). — Ker posega tudi v klasično grško in latinsko slovstvo, bi bilo pač potrebno, da označi posemen takih izrazov, posebno grških, ki niso splošno znani, n. pr. (str. 185). »Eiresione« (ἐἰρεσιώνη — z volno ovita in z jesenskiimi pridelki nakičena mladika), ali »Pyanepsia« (πυανέψια, t. j. Apolonova svečanost, ki so jo obhajali dne 7. pyanepsija) in podobne.

Najobčutnejše mesto je pa vprašanje slovstva. V taki monografiji človek pričakuje tozadevno slovstvo precej popolno. V Sch.ovi knjigi pa ga pogrešamo dokaj. Osobito starejše slovstvo (16. stol. in dalje) je izločeno; stari potopisi bi bili važni. Pa tudi obsežnejša dela izven srbohrvatskih pisateljev bi bilo treba pritegniti; tako n. pr. zaman pričakuješ, da bi se Sch. opiral na Afanasijeva (Poetičeskaja vozzrenija Slavjan na prirodu, Moskva, 1866—1869, osobito tretji del), Makuševa (O Slavjanach Malizkago grafstva v južnoj Italiji) in dr. več. Niti časopisov ne nahajamo, ki se bavijo s srbohrvatskimi božičnimi običaji, n. pr. »Globus«, 30. zv., št. 4 in 5, Baudouin de Courtenay (v Slovanský Sbornik, 1884) in dr. Čudno je, da je prezrl pretežni del od Slovencev izhajajoče literature, in to vprav najvažnejše spise. Uporabil je — sodeč po citatih — tri od slovenskih pisateljev pisane knjige: Valvasorjevo »Ehre« — ako tega moremo smatrati slovenskim pisateljem, — Wolfov Slovar in Jos. Pajka »Črtice iz duševnega žitka štajerskih Slovencev«; drugega ne pozna. In vendar bi bil s pridom uporabil razpravo Fr. Hubada: Običaji slovanski (v LMS, 1877, 1878, 1880 [Božič pri Srbih] in 1881). Isto tako »Slovanske narodne vraže in prazne vere« Ivana Navratila v LMS (1885 do 1888, 1890, 1892, 1894,

1896); ta razprava je posebno važna, ker je obsežno primerjalna. Ne trdim, da je na višku, a daje mnogo porabnih kažipotov. V letniku 1885. piše o dvanajsterih ali volčjih nočeh, in o božiču (str. 150—183). — Tudi Jos. Stare se peča s to stranjo prostonarodne kulture v: Kroatien im Königreiche Kroatien u. Slavonien 1882. (Posebni odtis iz: Die Völker Österreich-Ungarns, X/2, str. 125 nsl.) In tako bi mogli navajati dalje: Kres, Novice, Vedež in dr.

A ne samo nepopolno je slovstvo, ampak citati so tupatam tako okrnjeni, da so postali brezpomembni. Sch. podaja pač seznam okrajšanih citatov — teh del je 101 — a razen njih navaja pod črto nad pol stotine knjig, ki niso zabeležene v seznamu. — Polnoma odveč je citiranje lastnega rokopisa »Volkskundliches aus dem Plivatal«. Kaj pomaga ta citat čitatelju, ko nima možnosti uporabiti rokopis, torej tudi niti kontrole niti korektiva. — Ponovno navaja: Murko, Das Grab als Tisch; soditi je, da citira po posebnem odtisu, o katerem pa ne pove, da je prišla ta razprava na svetlo v Wörter u. Sachen, II. 79—160. — Pa so še težje stvari. Na str. 204. navaja: »Wilke, l. c. 110 ff.« Pa išči, kateri Wilke (Georg?) je to in iz katere njegovih razprav je vzet citat. Vsekako oni »l. c.« ni na mestu, ker tega dela — kolikor se spominjam — nikjer več ne omenja. Isto je na str. 203., kjer navaja med besedilom: »vgl. De Visser, l. c. 260«; a vdrugo tega dela ni v knjigi. Čitatelj dobi nehote vtis, da ima pred seboj samo citiran citat. Od čitatelja se ne more zahtevati, da na podstavu takih navedb išče razprave, ki so služile pisatelju kot pomožno slovstvo. —

Zdi se, da je bilo gradivo preobilno, a čas prekratek, da bi je bil pi-

satelj zmogel. — Vzlic tem pegam pa je knjiga važna in moramo biti avtorju iskreno hvaležni za lepo množico gradiva in njegovo razvrstitev. Bomo dimo kakor čebele: poslužujmo se dobrih strani, kakor čebele medu, ostalo pa pustimo na strani.

Mantuani.

Zelenin Dmitrij: Russische (Ostslavische) Volkskunde. (v: Grundriss der slavischen Philologie und Kulturgeschichte, herausgegeben von Reinhold Trautmann und Max Vasmer. Berlin u. Leipzig, Walter de Gruyter & Co. 1927).

Še pred polstoletjem smo se opirali z občudovanjem na dr. Gr. Krekovo »Einleitung in die slavische Literaturgeschichte«, ki nam je risala tudi kulturne predpogoje za razvoj slovanskega slovstva. — Koliko se dogladno specialno raziskavanje v zadnjih 50 letih! In koliko nepoznanih dejstev in stikov so ugotovile razprave v »Archiv f. slav. Philologie«, koliko sadov je prineslo znanstvu primerjujoče posredovanje!

Pred nami je važna knjiga ruskega univ. prof. D. Zelenina, tako po obsegu (XXVI+424 str.), kakor — in to še v večji meri — po vsebini. Avtor je poklican, nuditi nam take razprave, 1. ker živi med svojimi rojaki, ki jih more neposredno opazovati in pozna tudi zanesljivost poročevalcev in njihovih poročil; 2. ker ima na razpolago pripomočke v tiskani, na Ruskem zelo obsežni, pa tudi razkropljeni literaturi; 3. ker mu pomagajo velike narodopisne zbirke ruskih muzejev; 4. ker mu je dostopno tudi slovstvo drugih narodov zaradi znanja jezikov in s tem tudi njihovo narodopisje in 5. ker je samostojen mislec in neodvisen znanstvenik, ki je tudi sam spisal več tozadevnih znanstvenih razprav.

Namen in nalogo svoje knjige je zarisal Z. jedernato in kratko v enem samem stavku. Glavna naloga knjige je primerjajoča analiza iztočno-slovanskih plemen. V tem smislu je tudi razpredelil in obravnaval gradivo. Na čelu kratek oris zgodovine iztočno-slovanskega narodopisja. Sledi uvod, utemeljujoč razdelitev iztočnih Slovanov — na podstavu etnografskih in dialektoloških razlogov — v štiri skupine: severne in južne Velikoruse, Beloruse, Ukrajince. — Nato obravnava: 1. poljedelstvo, 2. živinorejo, ribištvo, čebelarstvo, 3. hrano, 4. živino za vprego, 5. obleko in obutev, 6. kroj noše in imena posameznih delov, 7. nego telesa, 8. stanovanje (hišo), 9. družinsko življenje in običaje, 10. družabno sožitje, 11. obredje letnih časov in 12. ljudsko vero. Za vsakim oddelkom navaja zadevno literaturo.

Temu besedilu sledi slovar v knjigi rabljenih izrazov (v 30 jezikih, odnosno narečjih); nato seznam podob, katerih je med besedilom 245 (v avto tipijah in črtovnicah) a 33 na peterih tablicah iz pokredanega papirja v barvastem tisku. Knjigo zaključuje zemljevid ruskih rodov in narečij.

Da Z. obvlada svoj predmet, ne svedoči samo preglednost v opisovanju, ampak tudi kritika predhodnega slovstva, v kateri včasih označi svoje stališče z dvema ali tremi besedami. Svojemu načrtu ostane dosledno zvest ter primerja običaje vseh štirih skupin, ugotavljajoč sličnosti in različnosti. Opira se na autopsijo ali na slovstvo, ki je seveda pretežno rusko. Od slovstva v drugih jezikih, kakor je češko (L. Niederle), hrvaško (M. Gavazzi), nemško (v. Geramb, V. Jagić, R. F. Kaindl, V. Masikka, R. Meringer, M. Murko, K. Rhamm — med temi so Jagić rodom Hrvat, Mur-